

UNGE GRØNLÆNDERES VALG AF ERHVERV

EN RAPPORT FRA UDVALGET FOR SAMFUNDSFORSKNING I GRØNLAND

Af cand. polit. *Pie Barfod*

Som det vil være dette tidsskrifts læsere bekendt, har Udvalget for Samfundsforskning i Grønland i flere af sine rapporter beskæftiget sig med uddannelsesproblemer. Den første rapport herom udkom i sommeren 1961 og omhandlede først og fremmest principielle og generelle spørgsmål i forbindelse med det behov for uddannelse af den grønlandske befolkning, der er skabt af den hastige samfundsmæssige og tekniske udvikling, og de muligheder for uddannelse, som grønlænderne har. Denne rapport er nærmere omtalt i tidsskriftets nr. 4, 1962. Den anden rapport, der udkom samtidig, vedrørte skoleuddannelsen i Grønland og påpegede en række af de mangler, der trods en stor indsats fortsat er hæftet ved skolen i Grønland, og de vanskeligheder, som man har at kæmpe med, for at skoleuddannelsen i Grønland kan nå op til det niveau, som skoleuddannelsen har i det øvrige Danmark.

Den sidste rapport, der behandler uddannelsesproblemerne, udkom i foråret 1963 og omhandler de unges valg af erhverv¹.

Tidligere var der for de unge ikke større problemer forbundet med at finde deres plads i erhvervslivet. Med få undtagelser var det en selvfølge, at drengene blev fangere eller fiskere, og at pigerne deltog i hjemmets arbejde med sælflænsning, tilberedning af skind og syning o. s. v. Så enkelt er det ikke længere. Den udvikling, der i de sidste 15–20 år har fundet sted, har gjort erhvervslivet helt anderledes differentieret og medført, at der nu og fremover er brug for et stort antal arbejdere og funktionærer, der er uddannet inden for en række forskellige fag.

Hvert år bliver nye fag aktuelle for Grønland, og i en sådan udviklingsperiode er det klart, at det er vanskeligt for de unge at lægge planer for deres fremtid. Forældrene mangler ofte forudsætninger for at råde deres børn, da mange af de nu aktuelle fag er næsten ukendte for den generation, der i dag er forældre til dem, der står over for at skulle finde en plads i nutidens og fremtidens samfund.

¹ Udvalget for Samfundsforskning i Grønland: Uddannelsessituationen i Vestgrønland III. De unges valg af erhverv. København 1963.

Samtidig er der et stort behov også for ufaglært arbejdskraft, og de unge kan derfor ofte let få arbejde, når de er færdige med skolen. Bliver de og deres forældre ikke tilstrækkeligt orienteret om eksisterende erhverv og uddannelsesmuligheder, vil mange automatisk gå ind i de ufaglærtes rækker og måske nøjes med periodisk arbejde uden nærmere at overveje, om de ikke ville have mere glæde af at gennemføre en eller anden form for uddannelse. Den lette adgang til lønarbejde kan også blive skyld i, at fiskerierhvervet ikke får den tilgang af unge, der er nødvendig for at opnå en tilfredsstillende udnyttelse af de eksisterende fiskeforekomster.

Alt dette var baggrunden for, at udvalget i samarbejde med ministeriet for Grønland påbegyndte de undersøgelser over erhvervsvalget, der blev gennemført i årene fra 1957 til 1960, og hvis resultater er offentliggjort i den rapport, der her skal omtales nærmere.

En del af undersøgelserne blev udført af lærere ved de grønlandske skoler og omfatter kun byerne og børnenes eget syn på og udtalelser om deres erhvervsvalg. En anden del er foretaget af udvalgets medarbejdere i 1958 og 1959 og omfatter særligt områderne i Diskobugten, både byer og udsteder, og her er det forældrenes syn på de unges muligheder og fremtidige erhverv, der er kommet frem.

Formålet med undersøgelserne var at få fastslået, om de, der gik ud af børneskolens afgangsklasser, var klar over, hvad de skulle beskæftige sig med, og hvilke erhverv, der var mest eftertragtede. Endvidere ønskede man at få oplyst de unges og deres forældres interesse i fortsat skolegang og uddannelse, og man søgte at få kendskab til, hvem der traf beslutning om, hvad de unge skulle i gang med, ligesom man var interesseret i, om de unge selv eller deres forældre får den tilstrækkelige hjælp og vejledning, når valget skal træffes.

Endelig fulgte man undersøgelserne op i 1960 for at se, om de unge, der i 1957 var blevet adspurgt om deres planer og ønsker, havde fået disse realiseret.

Hovedresultaterne af undersøgelserne var både glædelige og mindre glædelige.

Det var glædeligt at konstatere, at så mange ønskede at komme i gang med en uddannelse og var klar over, hvad de ville tage fat på, når skolen var afsluttet.

Mindre glædeligt var det derimod at konstatere, at så få 3 år efter havde nået det, de gerne ville, og at mange, der havde tænkt sig at få en uddannelse, havde ladet sig nøje med ufaglært arbejde.

Opmuntrende var det, at mange af dem, der var kommet ind i ufaglært arbejde, ønskede at skifte over til noget andet, som oftest til et erhverv, der gav muligheder for en uddannelse.

Glædeligt var det ligeledes at se, at mange unge gerne ville fortsætte skolegangen og efter lærernes skøn også var egnede dertil, men mindre glædeligt, at der i dag ikke

Udstedsskole med 2 klasser, bygget i 1950. Undervisningen varetages af kun én lærer, hvis uddannelse ikke ligger på højde med en dansk seminarieuddannelse. Foruden undervisning må han også påtage sig kirkelige handlinger.

i skolerne er plads til alle dem, der gerne vil og også menes at have evner til at fortsætte ud over 14-års alderen.

Hvad er det da for fag, de unge gerne vil ind i? Byskolernes afgangsklasser blev spurgt herom både i 1957 og 1959, og der var – særlig udpræget for drengene – ret stor ensartethed over de to årganges ønsker.

Fiskeri og håndværksfag stod i omtrent lige høj kurs hos drengene, og også sømand var der en del, der ville være. I alt har næsten tre fjerdedel af drengene besluttet sig for eller ønsket at komme ind i et af disse fag. Fanger er der kun en eneste, der ønsker at blive. Kontor- og butiksfag vælges ikke helt sjældent, mens ufaglært arbejde ikke øver tiltrækning på mange. Fag med boglig uddannelse vælges kun af ret få, der næsten alle ønsker at blive lærer.

Pigerne viser langt større lyst end drengene til fag, der kræver boglig uddannelse. Måske hænger det sammen med, at der er få manuelle fag, som piger almindeligvis uddannes i. Ønsker de en uddannelse, vil de derfor ofte vælge enten kontor- og butiksfag eller en mere bogligt betonet uddannelse. Der er også forholdsvis flere piger end drenge, der gerne vil være handels- og kontormedhjælpere, men det er først og fremmest fag som sygeplejerske, jordemoder, lærerinde og børnehavelærerinde, der trækker. Mere end en trediedel af de piger, der i 1959 blev interviewet, ønskede at

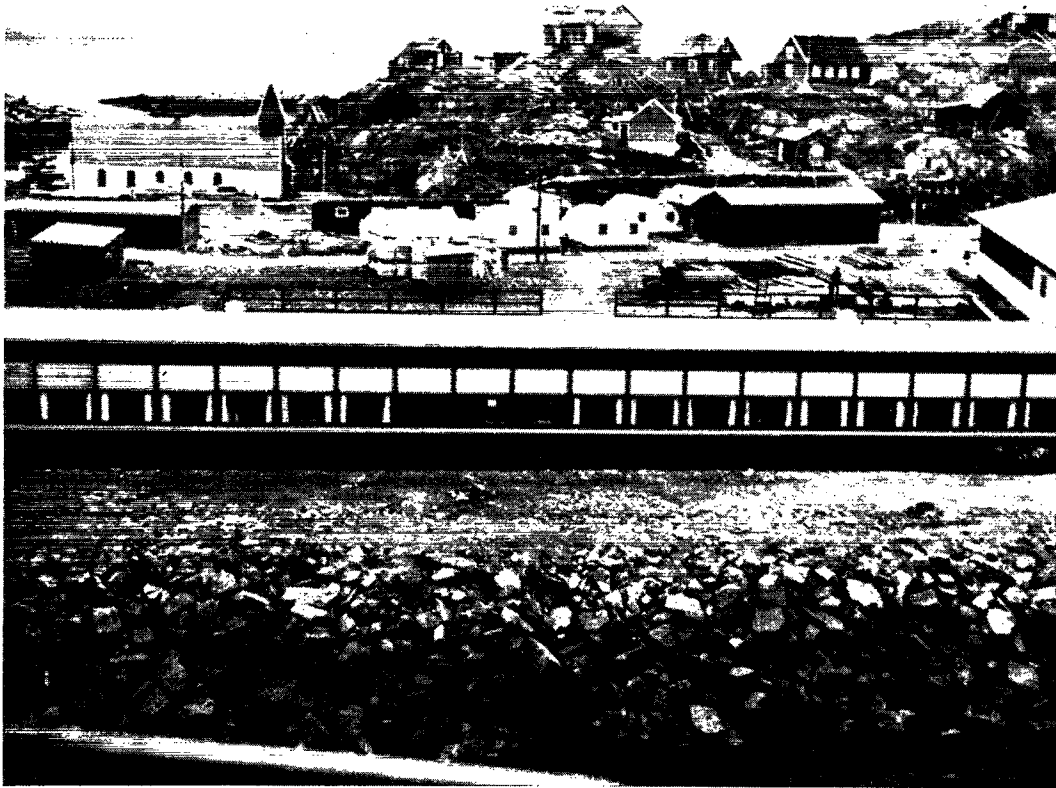

Udstedsbørnenes muligheder er ikke de bedste. En skole, der ofte kun har 2 klasser, er et dårligt grundlag for videregående skole- og erhvervsuddannelse. Pigerne må som oftest nøjes med arbejde i fiskehuset eller tage til byen og blive husassistenter (kivfat). Der er nu planer om kostskoler i byerne for udsteds- og bopladsbørn, og enkelte steder er planerne realiseret.

komme ind i et af disse fag. Mange piger – næsten en fjerdedel – ville gerne have husligt arbejde, og interessen for at komme ind på en af Grønlands to husmoderskoler er stor. Enkelte piger ville gerne være syersker eller damefrisør, men ligesom blandt drengene ønsker kun ganske få ufaglært arbejde.

En ting er imidlertid børnenes planer og ønsker, en anden ting om de bliver realiseret.

Som de fleste, der kender noget til forholdene i Grønland, ved, er det ofte ret tilfældigt, hvilket arbejde de unge kommer ind i, og at dette er tilfældet, bekræftede undersøgelserne. Det fremgik ganske klart af mange af de udtalelser, der faldt både fra de unge, der var kommet i arbejde, og fra deres forældre, at det endelige erhvervsvalg var truffet, efter at læreren, handelschefen eller en anden institutionsleder eller funktionær havde henvendt sig til de unge eller hjemmet. Langt sjældnere var det de unge selv eller forældrene, der havde taget initiativet til et bestemt arbejde. Ikke blot fulgte de institutionens forslag, men de syntes ofte at sidde og vente på, at der skulle komme en henvendelse, i stedet for selv at søge arbejde. Det kan derfor ikke undre, at langt fra alle kommer i gang med det fag, de havde tænkt sig.

En del af det nye skolekompleks i Sukkertoppen. I byerne er undervisningen stærkt forbedret de senere år, skolerne udvides, og antallet af danskuddannede lærere stiger år for år. Man er flere steder begyndt med børnehaveklasser eller et 8. skoleår for at give børnene bedre forudsætninger for at gennemføre en uddannelse, hvad enten den skal være boglig eller håndværksmæssig.

Samtalerne med de unge og deres forældre viste, at der er et stort behov for erhvervsvejledning. Der blev kun få steder givet erhvervsorientering i form af oplysning om, hvilke erhvervsmuligheder, der findes, hvad der kræves inden for de forskellige fag og hvilke chancer, de forskellige fag indebærer senere hen. Næsten overalt manglede også en individuel erhvervsvejledning, hvorigennem den enkelte enten alene eller sammen med forældrene kan få råd og hjælp til at finde ud af, hvad han eller hun egner sig for.

At erhvervsorientering og erhvervsvejledning er stærkt påkrævet, er ganske vist erkendt fra alle sider, ikke mindst fra skolens side, men hidtil har det skortet på tid og kræfter til en systematisk gennemførelse heraf. Kun enkelte steder og tilsyneladende ret tilfældigt var spørgsmålet taget op fra skolens side.

I det sidste års tid er der dog sket en del på disse felter. Således er Uddannelsesrådet for Grønland, der blev nedsat i januar 1962, ved at få tilrettelagt en almen

Cykelsmed – er der mon fremtid i det?

erhvervsorientering i alle grønlandske skoler. Endnu er man derimod ikke kommet i gang med den individuelle erhvervsvejledning, og udvalget lægger i sin rapport megen vægt på, at man snarest får også denne etableret.

Samtidig påvises det i rapporten, at det ikke er tilstrækkeligt, at de *unge* får den fornødne støtte ved valg af erhverv. Udviklingen har ført med sig, at en meget stor del af den voksne befolkning er beskæftiget ved ufaglært arbejde, og det anses derfor for nødvendigt, at der også blandt de *voksne* spredes oplysning om uddannelsesmuligheder og gives den enkelte, der kunne tænke sig en efteruddannelse, den bistand, der måtte være fornøden.

Det er ikke kun i Grønland, at en udbygning af erhvervsvejledningen er påkrævet. Det er også aktuelt for det øvrige Danmark, hvor erhvervsvejledningen indtil de allerseneste år også har ladet meget tilbage at ønske. Som følge heraf er der i 1961 vedtaget en ny lov om erhvervsvejledning, der ikke gælder for Grønland, men som

– eller skulle man hellere blive politibetjent?

kan sættes i kraft for denne landsdel med de ændringer, som man måtte finde hensigtsmæssige.

Ifølge loven skal erhvervsvejledningen sigte mod, at den enkelte såvel ud fra sit eget som ud fra et samfundsmæssigt synspunkt opnår en tilfredsstillende placering i arbejdslivet, og det fastslås, at erhvervsvejledningen skal stå åben for alle aldersklasser.

I henhold til loven er der nedsat et råd—erhvervsvejledningsrådet—der skal være til bistand for arbejdsministeren, undervisningsministeren og andre myndigheder, for hvilke erhvervsvejledning er af betydning. Den individuelle erhvervsvejledning ydes gennem de offentlige arbejdsanvisningskontorer, der hertil kan ansætte særligt uddannede erhvervsvejledere. Udvalget går i sin rapport ind for, at erhvervsvejledningsloven bliver sat i kraft for Grønland med de nødvendige ændringer, ikke mindst med den begrundelse, at det hidtil gennem eksisterende institutioner ikke har været muligt at få iværksat en tilfredsstillende erhvervsvejledning. Fordelen ved at få lo-

ven til at gælde for Grønland ville bl. a. være, at man, samtidig med at man blev forpligtet til at gennemføre en organiseret form for erhvervsvejledning, kunne få den nødvendige hjælp gennem erhvervsvejledningsrådet.

Rapporten beskæftiger sig også med, hvilke fag erhvervsvejledningen i Grønland bør omfatte, og kommer her ind på de fra grønlandsk side ofte fremsatte ønsker om ligestilling, der i denne forbindelse vil medføre, at der gives grønlænderne kendskab ikke blot til de erhvervsmuligheder, der findes i Grønland, men også til dem, der er aktuelle i Danmark. Dette måtte også indebære, at den enkelte grønlænder kunne få den uddannelse, der sætter ham i stand til på lige fod med andre danske at konkurrere om arbejde og stillinger såvel i Grønland som i den øvrige del af riget.

Om man skal gå så vidt, at man giver erhvervsorientering om fag, som man ikke venter vil kunne få betydning for Grønland, kræver efter udvalgets opfattelse nøjere overvejelser af politisk karakter. Men det fremhæves, at man ved tilrettelæggelsen af erhvervsvejledningen i alt fald bør søge at vurdere, hvilke fag der i løbet af en kortere årrække kan antages at blive aktuelle i Grønland.

For at kunne nå dertil vil planlægning og koordination inden for de tekniske, erhvervsmæssige og uddannelsesmæssige områder være nødvendig, og rapporten understreger stærkt, at en sådan planlægning og koordination er afgørende for en hensigtsmæssig udvikling.

For at kunne få gennemført en effektiv erhvervsvejledning og -orientering er det således nødvendigt at vurdere mulighederne inden for det fremtidige grønlandske arbejdsmarked. Erhvervsvejledningen er dog kun et enkelt led i arbejdet for, at den grønlandske befolkning i højere grad kan komme til at gøre sig gældende inden for samfundslivet og erhvervslivet i Grønland. For at vejledningen kan have værdi, må den følges op af øgede uddannelsesmuligheder, og på dette felt sætter Uddannelsesrådet som bekendt ind i disse år. Endvidere vil det være nødvendigt at få etableret en arbejdsanvisning i Grønland på linie med, hvad der findes herhjemme, således at den enkelte lettere kan finde frem til det arbejde, der stemmer overens med evner og interesser.

Det er ikke kun Uddannelsesrådet og Udvalget for Samfundsforskning, der har taget spørgsmål som disse op. Også Grønlandsudvalget af 1960 har beskæftiget sig hermed, og grønlandsudvalgets konsulent Mogens Boserup har i sin bog „Økonomisk politik i Grønland“ et afsnit, hvori der lægges megen vægt på, at man får løst de spørgsmål, der har forbindelse med grønlændernes muligheder inden for det grønlandske arbejdsmarked. Det foreslås, at der oprettes et særligt organ, der skal beskæftige sig med bl. a. erhvervsvejledning, arbejdsanvisning og prognoser vedrørende arbejdsmarkedet i Grønland.

Der er grund til at tro, at man i løbet af det kommende års tid vil nå væsentligt videre inden for de her nævnte felter, end man er nu. Ministeriet for Grønland har på grundlag af ønsker fra uddannelsesrådet bedt arbejdsministeriet om at undersøge mulighederne for at lade loven om erhvervsvejledning træde i kraft for Grønland. Arbejdsministeriet har ment det nødvendigt også at tage de øvrige spørgsmål, der knytter sig til arbejdsmarkedet med i sine overvejelser, og der er for kort tid siden nedsat en arbejdsgruppe, der skal beskæftige sig med disse problemer.

Værdien af snarest at få løst disse problemer kan måske bedst belyses ved at se på antallet af unge, der hvert år forlader børneskolen. Det drejer sig for tiden om 7-800 af en samlet befolkning på godt 30.000, og tallet stiger hvert år. Det kan forventes, at allerede det første år, der sættes ind med en effektiv erhvervsvejledning og arbejdsanvisning, vil langt flere unge end hidtil blive placeret på arbejdsmarkedet eller i en uddannelse inden for et område, der svarer til ønsker og evner. Dertil kommer de mange voksne, der ved tilstrækkelig orientering og vejledning om eksisterende muligheder kan tænkes at gå i gang med en efteruddannelse.

Når man tager i betragtning, at mange grønlændere i dag beskæftiges med ufaglært arbejde, mens de udsendte bestrider hovedparten af de mere kvalificerede poster og derved danner en social overklasse, synes der ikke hurtigt nok at kunne sættes ind for at få et stigende antal i gang med en uddannelse, de egner sig for. Det vil ikke kun have en åbenbar økonomisk og politisk betydning, at flere grønlændere gennem udvidet uddannelse får mulighed for med tiden at overtage funktioner, som nu bestrides af udsendte, det kan også få en ganske væsentlig social betydning, at så mange som muligt i stedet for at holde sig borte fra arbejde eller lade sig nøjes med periodisk og tilfældig beskæftigelse, ledes ind i en bane, der gør dem egnede til at deltage i samfundets udvikling.